

Молода кафедра

УДК 82.09:821.161.2-6:323.15 Ю. Стефаник
DOI: 10.31471/2304-7402-2022-17(65)-354-361

ЕМІГРАЦІЙНЕ ЛІТЕРАТУРОЗНАВСТВО ЮРІЯ СТЕФАНИКА: ШТРИХИ ДО ПОРТРЕТА ДОСЛІДНИКА (НА ОСНОВІ ЗАКОРДОННОЇ ПЕРІОДИКИ)

М. С. Грицюк

*Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника;
76000, м. Івано-Франківськ, вул. Шевченка, 57;
e-mail: mariia.grytsiuk@pnu.edu.ua*

У статті здійснено аналіз еміграційної літературознавчої, видавничої та громадської діяльності Юрія Стефаника на основі україномовної закордонної періодики, що видавалась наприкінці ХХ ст. в Канаді (до неї увійшли такі періодичні видання, як «Українські вісті», «Свобода», «Гомін України», «Новий шлях»). **Актуальним** на сьогодні залишається питання повернення із забуття та поглиблення відомостей про постать Юрія Стефаника у сучасній літературознавчій науці. У цьому дослідженні поставлено **мету** вивести портрет Юрія Стефаника на основі статей У. Самчука, Ю. Бойка, П. Саварина, Д. Нитченка, І. Качуровського, С. Кузьмович та ін. у періодичних виданнях Канади («Свобода», «Українські вісті», «Український голос», «Український Едмонтон», «Гомін» та ін.) і простежити рецепцію його літературознавчої, видавничої та громадської діяльності крізь призму опублікованих статей, заміток, есе, спогадів. **Дослідницька методика** передбачає застосування у процесі роботи біографічного, психологічного методів, а також методів аналізу та герменевтики тексту. **Новизна** статті полягає в тому, що систематично та узагальнено, під кутом зору закордонної публіцистики, висвітлено постать Юрія Стефаника.

Практичне значення та одержані результати. Як результат, продемонстровано літературознавчий портрет Юрія Стефаника на тлі епохи та окресленого еміграційного середовища. Матеріал статті можна використовувати як доповнення до літературознавчих курсів, що стосуються питань стефанікознавства, еміграційного літературознавства та літературної критики.

Ключові слова: періодика, еміграційне літературознавство, літературна критика, видавництво, Юрій Стефаник.

«Я бачу в поперед себе ціле покоління таких молодих сил, що будуть як орли облітати нашу Україну і шукатимуть для неї простору» [28], – такими пророчими словами Василь Стефаник, мабуть, навітлив долю не лише тисячі земляків, які свого часу боролись та утверджували українське слово й українську ідею, але і долю власних синів, кожен з яких гідно вкоринив батькове, та, що найголовніше, власне ім'я в українському просторі, а у випадку наймолодшого сина Юрія Стефаника – і далеко поза його межами, в еміграції, будучи *«відірваною гілкою із родинного дерева і занесеною буйними вітрами на далекі простори засніженої Канади»* [28].

Про Юрія Стефаника (1909-1985, псевд. Юрій Клиновий, Юрій Гаморак) – українського діаспорного літературознавця, науковця, літературного критика, громадського та культурного діяча, головного редактора канадсько-українського вісника «Слово» – серед усіх синів Василя Стефаника відомо сьогодні найбільше. Матеріали, що засвідчують його життєвий і творчий чин, охоплюють фонди українських і закордонних музеїв, національних архівів, бібліотечних і приватних родинних колекцій. Дослідження життєвого та творчого шляху Юрія Стефаника вартує окремої сторінки в історії українського літературознавства, адже всеохопний обшир його літературних і навкололітературних зацікавлень, видавнича, наукова та громадська діяльність стали важливим поштовхом на шляху до утвердження українства як в межах нашої держави, так і далеко за її обріями. Тому це ім'я обов'язково має бути поверненим із забуття в український культурний простір.

Емігрувавши на початку 1933 року до Канади (Едмонтон), Юрій Стефаник одразу поринув у вир еміграційної діяльності, що стосувалась літератури. Передовсім, основним його завданням стало найменувати й популяризувати творчість Василя Стефаника в умовах еміграції, подруге – допомогти сучасникам публікувати власні твори та мати можливість бути прочитаними. Перебуваючи в Канаді, Юрій Стефаник завів чимало знайомств, які стали не просто спорадичними перипетіями чи професійними зустрічами, а збагатилися до приятельських та дружніх відносин, що тривали довжиною в життя. Непересічність особистості Юрія Васильовича засвідчує щонайменше той перелік, за словами самого Юрія, «знайомих та приятелів», які відгукувались про його діяльність і фіксували це чи то у спогадах, чи статтях чи інших матеріалах. Серед них – відомі письменники, літературознавці, літературні критики, історики, громадські та культурні діячі. У цьому дослідженні ми ставимо собі за мету вивести портрет Юрія Стефаника на основі статей у періодичних виданнях Канади («Свобода», «Українські вісті», «Український голос», «Український Едмонтон», «Гомін» та ін.) і простежити рецепцію його наукової та іншої діяльності крізь призму опублікованих статей.

Уперше про Юрія Стефаніка як ще студента згадується в англомовній пресі (ст. «European youth travels 4500 miles to study at the University of Alberta» [1]). Вже тоді про Юрія знали крізь призму відомого батька («one of the Ukraine's leading man of letters and a prominent member of Ukrainian circles...» [1]), як про наслідника геніального українського письменника – Василя Стефаніка. Автор публікації звертає увагу на Юрієву жагу до знань, володіння шістьма мовами та зацікавленням новим середовищем і вивченням англійської мови, яку він знав, до речі, в результаті не менш досконало, ніж рідну, українську («He is in tenton mastering the English language and has been mixing with English-speaking people as much as possible since his arrival»; «Everything seems so democratic and reaceful here» [1]). Проте, навіть навчаючись, Юрій Стефанік спростив таке упереджене ставлення і власними зусиллями закарбував власне ім'я на літературознавчому горизонті. Цю думку підтверджують слова зі спогадів О. Кузьмович: «Рідко трапляється, щоб людина, незважаючи на славу свого великого батька, вибилася на таку сильну індивідуальність, як це досягнув Юрій Стефанік. Хоч є беззастережний письменницький талант, все ж своїм літературознавством та літературною критикою, йому вдалось утвердити своє тривке ім'я на лоні української культури» [16].

Юрій Стефанік, перебуваючи за кордоном, утворив і поглибив не лише чимало професійних і творчих зв'язків, але й набув серед них багато друзів, з якими гостював і приятелював упродовж усього свого життя. Цікавим є випадок, про який оповідає О. Кузьмович у статті, присвяченій 75-літньому ювілею літературознавця. Прийшовши в гості до його родини в Канаді, одразу припав до очей на стіні пейзаж з русівським Стефаніковим обійстям, на що Юрій дав коментар: «Цю картину передав мені покійний брат Семен, щоб не забував свого родинного місця». Проте для Юрія таке забуття ніколи не було б загрозою: родина, батько та рідний Русів були наскрізними «нитками й спалахами» його життя і творчості [17]; «Юрій Стефанік вріс глибоко у рідний ґрунт; вріс любов'ю до рідної землі, народу. Своєю любов'ю до батьків, хоч матері майже не знав, до своєї сім'ї, друзів. Він вріс глибоко своєю любов'ю в рідну землю», ставши «достойним сином світово відомого, великого письменника» [3]. Такі міркування нашоувхують на думку Григорія Сковороди: «Пізнай свій край, себе, свій рід, свій народ, свою землю – і ти побачиш шлях у життя. Шлях, на якому найповніше розкриються твої здібності. Ти даси йому продовження, вторувавши стежину, із тієї стежини вже рушили у життя твої нащадки. І також будеш ти».

Гостинність родинного дому Юрія Стефаніка, його дружини та нащадків проявляється чи не в кожному спогаді його «приятелів». Навіть перед смертю, коли Юрій Стефанік вже чувся ослабленим, скликав друзів до себе додому на спільну вечерю, в якій був дуже веселий та жартував [7], а отже – вбачав у цьому частину сенсу свого життя. Не тільки

сам Юрій, але й люди бачили в його особі друга, приятеля, він «людина шанована, ввічлива, не гордив ніким, а радо давав поради, коли хтось про щось його запитував» [7]. С. Кузьменко згадує, що Юрій Стефаник був приятелем дуже багатьох, – розкинутих по цілому світі, бо він мав великий хист поєднувати в собі приятелів і тримати їх у приятельстві, а це цілком певно тому, що він був у своїх приятелів вірним приятелем – щирим і зичливим... Він був дуже культурним і дуже гуманним» [15]. Багато з ким Юрій Стефаник вів довгі та місткі переписки (а «листування його були змістовні, дружні і речеві»). Зберігся величезний епістолярій Ю. Стефаника, який він «напрочуд точно та пильно веде далі із рядом цікавих і відомих постатей нашого мистецького і громадського світу.

На такому родинно- та націоналістичному векторі світогляду Юрія Стефаника наголошує й П. Байрак, звертаючи увагу на те, що Юрій був «надзвичайно товариський, милий та веселої вдачі. Він був дуже близький до своєї рідні, як до батька Василя Стефаника, так і до двох старших братів... любив батька надмірно» [2], та й батько відповідав стократною взаємністю. Кирило Стефаник у одному зі спогадів написав: «Батько любив нас трьох однаково, не робив ніякої різниці між нами, та все ж, здається мені, найбільше любив Юрка». Юрій Васильович констатував про батька: «Він далекий мені, як письменник, зате великий і безконечно близький, як людина, як мій батько» [28], та, незважаючи на це, праці Юрія Стефаника стефаникознавчого характеру є найавторитетнішими у тогочасній літературознавчій науці та літературознавстві сьогодення, без його праць «українська вільна література не мала б такого правдивого і вірного образу життя і творчості Василя Стефаника» [29]. Б. Кравців у статті «Юрій Стефаник – біограф поета твердої душі» на цьому акцентує. П. Саварин слушно зауважує, що до тріумфу роду Стефаників треба ще додати й внесок Юрія Клинового [24].

«Ділянка літератури була найближча серцю» Юрія Стефаника. Він повний плянів, розпочатих праць і бажань дати зі себе якнайбільше, допомагаючи своїми знаннями літератури та редагуванням у появі не одного літературного твору чи збірника. Не було б його, не було б антології української поезії в Канаді, не було б збірників «Слова», збірки творів Василя Купченка, антології української літератури англійською мовою (що забрало чотири роки наполегливої праці) перекладів новель Миколи Понеділка та багатьох інших зредагованих ним творів» [15].

Енергія, бажання писати, творити та служити розвиткові нашої вільної літератури ще багато років. Іван Бондарчук також звертає увагу, що «праця Юрія Клинового над збірниками «Слова» стимулювала творчий процес серед наших письменників як старших, так і молодших цілої діаспори. Посмертно «в особі Юрія Стефаника ОУП «Слово» втратило людину майже незаступиму» [4].

І, насамкінець, вивершенням творчої ходи Юрія Стефаніка є, безумовно, його книга «Моїм синам, моїм приятелям», яка унікальна принаймні тим, що видавалася вона суто як подарункове видання, для близьких та друзів (а це, до уваги, близько 700 сторінок вартісних та якісних літературознавчих праць). Зважаючи на таку авторську ремарку, можна уявити, наскільки трепетним і рідним було його відношення до слова та сформованого на той час видання. Усі описи й рецензії вдалі, бо Юрій пише лише про тих авторів, які близькі до його серця [10]. Ось як відгукнувся про літературну критику Юрія Стефаніка Улас Самчук (ст. «Юрій Стефанік»): «Зовнішньо вона жива, доброзичлива. Скаля її зацікавлень широка. Різні явища, різні вартості трактовані з юридичною закономірністю, як рівні з рівними... Не за їх однакову вартість, а за їх однакову добру волю. До того ядерна мова, мажорний тон і дух оптимізму. Тому ніяк не диво, що поза критикою, він, вже Юрій Стефанік, належить до людей оптимізму, акції й динаміки, що уможлиблювало йому займати чимало посад, становищ, завдань» [25]. Юрій Стефанік своєю чергою також був справжнім «приятелем» Уласа Самчука, адже чимало літературознавчих праць дослідника присвячені його творчості, навіть на сторінках «Українських вістей» від 10 квітня 1980 року в публікації «В Едмонтоні вшановано письменника У. Самчука» подано містку промову Юрія Стефаніка, в якій він щедро відгукується про могутню пам'ять митця, густоту його письма та лаконічність вислову [12].

І. Чорнобривець наголошує на авторському стилі Юрія Стефаніка: «Йому чужа газетярська поверховість, він раз у раз продумано кладе цеглинки, що в майбутньому стануть дуже цінним матеріалом для історії української літератури. Стиль його писання легкий, образний, пориваючий і його том стає настільною книгою в кожній інтелігентній українській родині, що любить культуру слова і думки» [31]. У цьому ж матеріалі, аналізуючи промову Юрія Стефаніка у Мюнхені, яку іменовано «переживанням патріотичного піднесення й естетичної насолоди», автор пише про ораторську майстерність Юрія та його вміння комунікувати: «Ю. Стефаніка хотіли всі слухати і слухати без кінця. Не кожному так вдається зацікавити аудиторію слухачів, а на деяких вплинути на їхнє пробудження культурними інтересами».

Будучи заклопотаним літературними та редакційними справами, Стефанік завжди знаходив час дізнатись про події в тогочасній Україні та того, що відбувається на теренах рідної землі, адже все життя мріяв про вільну і незалежну Україну до кінця життя. І все говорив словами Шевченка: «Світ правди засвітить і помоляться на волі невольничі діти» [3].

Мірою життя людини є не просто прожитий відрізок часу, а зміст, яким людина ці роки наповнює й виповнює в них свій життєвий і професійний/творчий потенціал. Юрієві Стефаніку свого часу й поза його межами вдалося сповна. Про Юрія Васильовича Стефаніка, як писав П.

Саварин, можна створити цілу монографію, бо він зображує еміграцію, яка далеко від України залишалася вірною своєму народові і всілякими способами (громадянськими, культурними, науковими, освітніми чи мистецькими) торувала шлях і вела боротьбу за його визволення [24].

Література

1. European youth travels 4500 miles to study at the University of Alberta (Son of Famous Father likes Canadian Trains). *Boy scouts, Girls guide*. June, 27. 1936.
2. Байрак П. Відходять у вічність наші національні сили (Жмут слів на свіжу могилу мого незабутнього Друга Юрія Стефаника). *Новий шлях – The new way*. Едмонтон, 29 травня 1985.
3. Бойко Ю. Замість ювілею прощання навіки (До 75-ліття Юрія Стефаника). *Свобода*. 12 червня 1985.
4. Бондарчук І. Пам'яті Юрія Стефаника-Клинового. *Гомін України*. 10 червня 1987.
5. Вечір пам'яті Юрія Стефаника. *Український голос*. 1885.
6. Від президії об'єднання українських письменників «Слово». *Український голос*. Вінніпег, 16 липня. 1979.
7. Душник В. Над свіжою могилою Юрія Стефаника (Спогад). *Свобода*. 15 травня 1985.
8. З діяльності ОУП «Слово» в Торонті. *Український голос*. 1885.
9. Качуровський І. Огляд книжки Ю. Клинового «Моїм синам, моїм приятелям».
10. Качуровський І. Постать В. Стефаника у книжці Ю. Клинового «Моїм синам, моїм приятелям». *Українські вісті*. 25 квітня 1982. Ч 17 (2499).
11. Климовський Я. «Моїм синам, моїм приятелям» (Відгук на книгу Юрія Стефаника-Клинового). *Свобода*. 8 жовтня 1982.
12. Клиновий Ю. В Едмонтоні вшановано письменника Уласа Самчука. *Українські вісті*. 16 квітня, 1980.
13. Клиновий Ю. Щоб вони не стояли на колінах. *Свобода*. 18 грудня 1980.
14. Копач О. Відійшла людина чину. *Українські вісті*. 16 червня 1985. № 24 (2655).
15. Кузьменко С. З видавничої діяльності об'єднання українських письменників «Слово». *Новий шлях – The new way*. Едмонтон, 12 вересня 1987.
16. Кузьменко С. Світлої пам'яті Юрія Стефаника – відданого працівника для збірника «Слово». *Українські вісті*. 16 червня 1985. № 24 (2655).
17. Кузьмович О. Ю. Стефаникові виповнилося 75 років. *Свобода*. 23 серпня 1984.
18. Кравців Б. Юрій Стефаник – біограф «поета твердої душі». *Свобода*. 15 лютого 1969.
19. Мазурок О. В річницю смерті Юрія Стефаника. *Новий шлях – The new way*.

20. Мар М. У вічну пам'ять Юрія Стефаніка. *Поступ.* № 24. 1985.
21. Марунчак М. Бібліографічний довідник до історії українців Канади. Вінніпег. 1986.
22. Мовчан Ю. Померла чудова людина (пам'яті Юрія Стефаніка). *Українські вісті.* Едмонтон. 26 травня 1985.
23. Нитченко Д. Помер Юрій Стефанік. *Життя.* Мельбурн. 26 травня 1985. Ч 21.(Т 54).
24. Саварин П. З приводу смерті Юрія Стефаніка (замість грудки землі і китиці квітів). *Українські вісті.* Едмонтон. 26 травня 1985.
25. Самчук У. Юрій Стефанік. *Канадійський фермер – The Canadian Farmer.* Winnipeg. Dec 16, 1974.
26. Смерть Д-ра Стефаніка. Dr. Harry Stefanyk passes away. *Українські вісті.* 11 травня 1983.
27. Смолій І. Письменник і його середовище.
28. Стефанік Ю.: статті, рецензії, нариси/упоряди.: Є.М. Баран, М. С. Грицюк, передм. Є.М. Баран, М. С. Грицюк: Івано-Франківськ: Місто НВ, 2021. 780 с.
29. Сучасність. Література, мистецтво, суспільне життя. Лютий 1988. Ч 2 (322). Мюнхен.
30. Хома І. Бл.п. Юрій Стефанік. Людина шляхетного серця та широї приятельської душі (В першу річницю смерті). *Українські вісті.* Едмонтон. 30 квітня 1986 р. С.27.
31. Чорнобривець І. Юрій Стефанік у Мюнхені. *Свобода.* 12 жовтня 1982.
32. Щербак М. Письменник, що робив з мови музику і зброю (Нові сторінки з життя класика української літератури Василя Стефаніка). *Українські вісті.* Детройт, 8 березня 1987.
33. Юрій Стефанік доповідатиме в Нью Бронсвіку. *Свобода.* 10 травня 1979.

**EMIGRATION LITERARY STUDY OF YURI STEFANYK:
FINISHES TO THE PORTRAIT OF THE RESEARCHER
(BASED ON A FOREIGN PERIODICAL)**

M. S. Hrytsyuk

*Vasyl Stefanyk Precarpathian National University;
76000, Ivano-Frankivsk, Shevchenka St., 57;
e-mail:mariia.grytsiuk@pnu.edu.ua*

The article analyzes the emigration literary, publishing and public activities of Yuriy Stefanyk based on Ukrainian-language foreign periodicals published in the end of the XX c. In Canada (it included such periodicals as

«Ukrainian News», «Svoboda», «Homin of Ukraine», «New Way»). The question of returning and deepening the figure of Yuriy Stefanyk in modern literary science remains relevant today. In this study, we set ourselves **the goal** of drawing a portrait of Yuriy Stefanyk based on articles by U. Samchuk, Y. Boyko, P. Savaryn, D. Nytchenko, I. Kachurovsky, and other in Canadian periodicals («Svoboda», «Ukrainian News», «Ukrainian Voice», «Ukrainian Edmonton», «Homin», etc.) and trace the reception of his scientific and other activities through the prism of published articles, notes, essays, memoirs.

The research method involves the use of biographical, psychological methods, methods of text analysis and hermeneutics in the process of work. **The novelty** of the article lies in the fact that the figure of Yuriy Stefanyk is highlighted systematically and in general, from the pointofview of foreign journalism, almost for the first time.

Practical significance and obtained results. As a result, a literary portrait of Yuriy Stefanyk against the background of the era is demonstrated. The material of the article can be used as a supplement to literary courses dealing with the issues of Stefanyk studies, emigration literary studies, and literary criticism.

Keywords: periodicals, emigration literary studies, literary criticism, publishing house, Yurii Stefanyk.